

„Nádasdy“

„Nádasdy“ - jutalomra.

Pályamű

Románida

Nádasdy: jutalomra.

394
9. Votum 1869 maj. 29.

Nádasdy-pályamű.

I. sz.

2. Romhilda.

Telige:

"Studjatók-e, mit tess az emberi nyelvön,
Midőn a fürj azt mondja: pitypalatty?
Az azt tessi, hogy: kerüld az asszonyt!"

Petőfi.

Romhilda

Nádasdy-pályamű

Előhang.

Viharok járása: avarok diúlása -
Pusztító tüzednek sok sem akad mása....
Embervér a folyót szoritja medrübül, -
Hamvából sok város felde sok sem épül....

Nap ha nem támadna, hold ha nem támadna,
Avar tábor erre bix' nem sokat adna: -
Napot gyújt az éjbe városok égése,
Városok égése, hamvára sülyedése....

Hirmondónak itt-ott ember hogyha marad:
Bujja barlang mélyit sanyar ihség alatt;
Hollók mellé társul szegődik a dögre, -
Pusztító pestistől elalszik örökre....

- Pihenő álmából mint ki rajra ébred,
Bámulya először jeleit az égnek,
Alomlátott. képpel vívódik az elme,
Mialatt már hallik felhők dörgedelme.

Egy perében csak hallik, más perében már látózik, -
 Villám tüzes nyelve felhők közt szikrázik;
 Már kőtor-hallatózik - tetején a háznak,
 Karmai az erdőn terebély fát ráznak.

Önti tüzet egyre bős, haragos gyomra,
 Dönti erdő fát, várost is halomra,
 Tut, ki merre futhat, sár elöla sárba -
 Keres szület gyermek, ez meg amast sárva....

Viharok járása: avarok dúlása,
 Tényes esillagoknak szapora hullása....
 Pihenő álma-ból mint ki rajra ébred,
 Avarok járása! úgy én látlak téged.

I.

Krisztus után tízzel irtak hatzszor sárát.
 Az avar kard újra nekihevül, lánad;
 Byzance falán dönget sulyos buzogánya,
 Itália népit kard élire hányja.

Baján vezér volt, nincs! "Hajh!" de ki helyébe
 A pusztító kardot forgatja kezébe,
 Baján hírin nagygyá a ki gyorsan felnőtt:
 Szegyet az elődön nem igen ejt Csermök.

Népit viszi hadra longobárdok ellen,
 Fönkre fegyverétől silányul az ellen;
 Tíz avar ha elhull: longobárd kétannyi -
 Egy halálért sárát, ezret sokott adni.

Minta szerterebbent, repesőknek folytja,
 Longobárd is akként a kereket oldja;
 Hercegek: Ghisulf is ott esik el hőszül;
 Esten hada gyengül, - avaré erősül.

Ghisulf özvegy nője, gyönyörű Romhilda,
 Derül-e még rád több tavasz kinyitla?
 Bár erős a város, mely népedet védi,
 Hajh! de Csermők ott van, s mi az a falnéki!?

Torom Tului már körül is van vére;
 Harxi bátorságba veti hitét népe,
 Veti cselét Csermők: - longobárd kijátszója -
 Nem használ az erő, mitsem ér az alca.

- "Mit? e fecskéférek, ez a pöhöly, semmi,
 Ez mer még utamban bossantóul lenni?
 Tarkasxemet ez mer nézni ily sereggel?"
 Szól a khán is löra pattan egy szép reggel.

Megy a falat nézni, hol gyöngébb, erősebb? 1)
 "Lebet rajta" úgy mond - "izibe hol üssek?"
 Követik, nyomában, marxona lovasság,
 Látszat után hogy majda valót kutassák.

Drága szövött kelme fedi dali tagját -
 Byzanzból ezt néki szövetségből adják,
 (Tartja Byzanz: körül; Csermők ám: adóul)
 Paramisavát osztja rá tartin a lovul.

Messire kiválik férfias alakja,
 Imintha tudná: kit visz, - löva aprón rakja,
 Szedi össze aztán s nyújtja karesü lábát,
 Széles árkon mint a semmin, úgy ugrál át.

Gyönyörű Romhilda ép a falon állta,
 Longobárdok föbbi ottan - körül nála;
 Mondaná: lelőjék! - mondaná, nem tudja....
 Szabad lesz a khánnak fal körül az utja.

Mit isinálsz, Romhilda? Nem mondod: lelőjék!
 Hajh! ha Ghisulf látná szerelmes nőjét!
 Ahajt eltagadná, hogy te nője voltál,
 Mert immáron tiltott lánggal ég az oltár....

Romhilda, szép asszony, szerelmemre szomjas, 2)
 Couda melegségen bántja szívét olyas,
 Szemeit ernyözi mind a két kezével,
 Benyeli Csermököt epedő szemével.

Dalías alakján tapad szeme, lelke,
 Strixát gerjedő vágy pirosra szinelte,
 Szive tengerével kürdene is, nem is:
 Tüzeli a lelket a benyelő szem is.

Kisíri Csermököt szemmel, a mig látja,
 Epedő lelkét is szalasztja utána,
 S mikor már Csermököt elfödi a távol,
 Erxi: nem ocsult még szíve mámorából.

Pihenő-házába megy aztán sietvést,
 Tekszik pamlagára... megunja a fekvést....
 Nem tud megpihenni puha selyem-ágyon,-
 Hánykolódik szíve hiú tenger vágyon.

Tekzi szívet nagy kö, szerelemnek sulya....
 Ugy érxi: szerelmet még csak most tanulja;
 Végig érni futkos valamely vágy, kéjjel....
 A napot így fölti, így éri az éjjel.

Szívében egy tervet elűzi a másik,
 Ezerfelét gondol hajnalhasadásig;
 Ez nem jó, nem az sem! Ezt építi, az dől....
 Bölösen végre nem tud okosodni mindből.

"Legyen!" szól végtére - "hogya meg kell lenni;
 Meg ha valami, úgy meghódítja ennyi...."
 Tenger terve közül egyikre határoz,
 Hü emberét aztán szólítja magához.

Mondja neki titkon, tessi követének,
 Sürgeti gyors estét visszajövetének,
 Küldi avar khánhoz csabos követséggel;
 Fel: mig visszatér ez: szerelemtül égél.

Tarkabarka képek lelke előtt állnak....
 Gondolatban csókját küldi avar khánnak;
 Gondolatban küldi, valósággal adná....
 Meghal: érxi, ezt a khán ha megtagadná....

II.

A követet Csermök sátrának alóla
 Fogadja s hallgatta, míg ez imígy szóla:
 „Asszonyom, Romhilda, Ghisuly herceg nője,
 Követségét küldi, én a hírvivője:

Avarok nagy khánja, dali vitéz Csermök!
 Miért letarolnod mezőnket, a termőt?
 Kíső alkonyathor, kora viradattal,
 Városunknak táját miért üled haddal?

Lesi peruxét s szétver erős longobárd had -
 Hidd el, ez az ülés de nagyon megérthet!
 Teszi néped közzre - a te szived lássa! -
 I szorosopóig itt lesz néped pusztulása....

Ne vedd nagy rok-szóval Csermök a beszédet,
 De lásd, én a bajtól úgy féltetek téged!
 Megválttanám vérrel, életem árával,
 Hogy e had ne essék életed kárával....

Hallgass veám, Csermök, dali's vitéz te!
 Ne rohanj a falnak, ne rohanj a vézbe!
 Gyöngé szívem úgy félt... s míg te kívül állasz,
 Edes szerelemmel karjaimba vár az.

Láttalak: szeretlek! Ne csudáld, hogy így van,
 Vergődik azóta szívem a nagy kínban,
 Meg vagyok bűvölve... izzó parázs éget....
 Ha kelek, ha fekszem: előttem a képed....

Szerets-e? a kars-e? Szaporán határoz!
 Egy szavadba kerül: tied lesz a város.
 Nod leszek-e ekként? követemtil izend;
 Szerető szívemmel várom én az igen-t.

Így végzi a követ. Hallgata a khán azt,
 Szívében e beszéd nagy haragot támaszt;
 Két kéz ökölre tömörödik össze,
 Hogy az ilyen szót vériben fűrésze.

De gondolá: még se! s nem mutatta arca,
 Hogy a szívben dúl most indulatok harca;
 Mosoly ül az ajkon, nyájasság a képen,
 Választ küld a nőnek következőképen:

"Megláttál: szeretsz már! Ugy én jártam szintén.
Szerelmemmel jobban te se' lánghatsz, mint én....
Tessék Khan = aszonynak bátor avar népen -
Minden boldogságom csak te leszel nekem."

Megy a követ gyorsan vissza a hirt vinni.
A tábor főbbi nem akarták hinni,
Nem akarták hinni a kiéjtett szónak -
"Hogyan vegyék? - kérdik - rosznak-e, vagy jónak?"

Teddőket Csermök szigorúan képpel:
"Madarat dobszóval fogtok-e vagy léppel?
Okos szó az ézen mért ne legyen kormány?
Tőleg ha a hasznót látod ilyenformán."

Lakodalom lesz hát! A lesz, hogyha mondom!
Edes szerelmem közt tiladok a gondon;
S fényben hogy ne essék hűje Davidónak:
Világítást rátok bűni látom jónak...."

III.

"Közeleg az éjféli gyors repülő" szárnynyal,
Felhő-köpenyével csillagokat árnyal;
Tár a hold mögötte, mint a tolvaj, lopva:
Le-lebukik itt-ott a fodor habokba.

Gyöngye szelid szellő a mezők virágát,
Csökölgatja lágyan leveles fák ágát;
Hűs a haraszt, simogatja lágyan,
Amott meg lenyugszik mint egy puha ágyon.

A mielő, alszik mind a két szemére,
Pihenést keresni csak kettő nem tére.
Egy nő meg egy tábor; tolvaj ez, az társa;
- Éjfélt ők választák pazar aratásra.

Mikor már az óra éjféli körül jára,
Veti szemét Csermök városi bástyára:
Lesi a jelt onnan; Romhilda igérete
Titkos követ által: akkor jöjjön este.

Romhilda üzent: „... akkor jöhetsz bátran,
Mert az alkalomra két egész nap vártam;
Aluszik az őrség s mind a többi vélek.”
Plön e szóra lenn a tábor csupa élet.

Lippen az avarnak alkonyathor sátra,
Szedi magát össze, ne maradjon hátra;
Tár a beszéd köztök, elinté itt-ott,
Végre is mindnyája tudja már a titkot.

Csermök exerköiben a jelt várja, - mondom;
Hát im a sötétben fáklya gyűlégy ponton,
Messzire eltetszik, a mint ég a bástyán,
Tényes csillan Csermök gyöngyhimes palástján.

Mozog is a tábor lassankint előre, -
Bajba hogy ne essék, elől jár az őre;
Itt a kapu, nyitva! Kard se mozdul már most,
Vér sem ömlik s Csermök beveszi a várost. 3)

Ottan már Csermököt az az aszony várja,
Nász köntöseben karját felé tárja;
Pihegő két keblét, mi nézi orzáit.
Szerelemmel Csermök nyakán csüggni áhit.

Csermök, lehajolva, magához emelte,
Megapotta isókkal, szivére ölette;
Romhilda, két karját nyaka közé fűzte,
Elolvad - úgy tetszik - a szerelmi tűzbe.

Csermök vele aztán gyorsan tova száguld,
Tábora lassankint elmarad az hátul;
Vigtorát ellakni a nagy győzelemnek,
Ki erre, ki arra, ki amarra mennek.

Lakosok közül ki védelemre ebred,
Életben létét nem hálálja az égnek;
Csákmányul a háza, foglyul esik maga,
Undok ravibába görbed büszke nyaka.

- Romhilda is Csermök vígan mulatának
Illatos termében fényes palotának;
Heverték dagadó párnáin a kéjnek,
Nem számlálva perzait a repülő éjnek.

Künn a tábor szintén mulat exerköbél:
Longobárd szivekben kardokat fűrészte,
Láng a háttetőkön szaporán fut végig,
Nyelvet fel magosra, kiölti az égig.

Töltszen álomból Rómhilda e szóra;
 Embereknek rémlik - jajszavait hallja;
 Cserepök sírása, anyák jajgatása....
 - Rómhilda lelkeinek nincsen nyugovása....

Mint kinek szemébe igi szíhatarnak
 Szoldosai piort és szemetet kavarnak.
 Szeretné bár hinni, hogy a vihar nem jó,
 Teje fölött ámdé nehezül a felhő;

Rómhildának lelke tépődik ezenkép.
 Szorát, melynél egykor nem igen volt szendébb,
 Most torzítja rúttá lelke furdalása;
 Cserepöket ébreszti nagy siránkozása.

"Hallod-e Cserepököm! a mi lenn úgy jajgat?
 Éjjeli esendét mi zörösen abajgat?
 Pirosán, véresen, jaj! be sok arca néz rám....
 Úgy látom, felém int valamennyi véznán...."

Vigaszával Cserepök nem sokáig késik:
 Megkettőzi csókját, forró ölelésit,
 Mondja neki aztán: "Ne félj, szép Rómhildám!
 Néped az enyémmel nászünnepet ül tán."

Nem jaj, a mit hallasz: - lakodalmi ének;
 Mind ^{az} város örül szivünk szép frigyének;
 Aludj' hát, aranyom! kincsnél drágább kincsem!
 Rémképet ott ne láss, hol ijesztő nincsen."

Akarná Rómhilda, hogy rémet ne lásson,
 Flajh, de mindhiába! a kárpit-nyíláfon,
 Títón, ablakon be sok véres arca tekint....
 Sággyában Rómhilda hánykolódik megint.

Cserepöknek azonban arca szegül rája,
 Lördögi mosolylyal játszadozik szája,
 Szeméből lövell bőscharagos villám;
 - Rómhildát érheti, megölheti nyilván.

Mint ki repesőnek szárnyait letörte,
 Vagy a ronda fírget felhöltra tőpörte,
 Egykedvűen aztán vonaglását nézi,
 Egészen adhatná halálnak s nem teszi;

Cserepök azonképen tesz most Rómhildával;
 Szemének villáma haragjára ráváll;
 Rómhilda kinyait föl sem veszi, nézi -
 Egyet szól: megöli; szólhatna, - nem teszi.

- A kelő nap pírja tetszik-e az égen?
 I az ha tetszik: miért naplementi végen?
 Miért hogy ma égőbb, mint volt tegnap, máskor?
 Nem ilyen fényömlék hajnalhasadáskor!

Lángban áll a város... fényes nyelvű szörnyek
 Sutorogva immár fel az égig törnek,
 Nevetnek, kacagnak, szaporán emésztik
 Longobárd harcosok menekítő fészket.⁴⁾

Kárpitokon általa nagy palotába
 Fényt vet e szörnyeknek lángnyelvű világa;
 Romhilda dgyán is játszik, táncol fénye;
 Romhilda tűnődik, hogy = micsoda fény e'?

Csermőkhez fordulván, kérdi tőle újfent.
 „Látod-e Csermököm, a mi ott lent, ott fent,
 Majd itt, majd ott látszik, majd meg amott játszik,
 Kárpitokon általa mi úgy sugarzik?”

Látod-e? tudod-e? Mond, ha tudod, gyorsan!
 Itt belül úgy éget s nincs mivel eloltsam....
 Egy szavad! - ha nem az, a mitől úgy félek -
 Egy szavad! s visszatér szívembe az élet.

Esenere könyörgök, mondd, hogy, a nap támad,
 Az játszik körem fényes palotámaak;
 Nem hiszem, hogy enek, mit az imént hallék!
 Nem a nap az, mitől most izzul az al-leg!"

"Ki látott orszálat ragadozni késsen,
 Mikor szákmányára lesa sűrű résen?
 Meglapul, úgy várja, míg kerül elébe,
 Egy ugrás... no, még egy, - aztán vége, vége!"

Csermők is szünetesen hallgatta a jaj-szót;
 Aztán felugrik, felrántja az ajtót,
 Ablakot, kárpitot kétfelé tár menten:
 "Ide nézz! ide jér! feleségem, szentem!"

"Ez a nap! Lam, hogy'ég, hevül tőle néped!"
 Romhilda kitekint, aztán elképped;
 Kitekint, összerogy... Csermők föl se vette,
 Nem szánta, nem bánta, úgy állott megette.

Lassankint Romhilda vesül ajultábul;
 Szive meg van törve, feje egyre kábul....
 Orzáit, ruháját öntözi köny-patak,
 Ikerit tördelve nagy sokszóra fakad:

"Jaj, jaj! mivé lettem! népem! mivé tettem!
 Sújtó kéze égnek nehezül felettem,
 Népem mivé tettem, magam mivé lettem:
 Nyomorék koldúsok vagyunk mindketten!"

"Három drága gyöngyöm, kedves fiam, három -
 Csókotokat extán mindhába várom!
 Kedves Grimvöldöm, legdrágább, legkisebb!
 Hogy megölelj, extán nem leszek a frisebb...."

"Vólnék bár fehélyes, arxomban utálat,
 Körül velem mégis ülnetek a tálat;
 De, ment eladtalak szerelemnek árán:
 Erzem én, hogy csupán megvetésetek vár rám..."

"Koronáját lombos, terebélyes fának,
 Illatos kelyhet a mezők virágának
 Ha vihar letörte, rongálta egészen:
 Elborulok rajta, szánakozva nézem...."

Csermők a virágot nem becsülte nagyra,
 Illatát érezé... extán veséni hagyta;
 Egy hajlás, mi nem sok, - annyit sem tesz érte,
 Egy köny, a mi kevés, - annyit sem ad érte.

"Háromszor tapsola, - harmadikról értik -
 Harmadikkal szólit háromszor négy férfit;
 Ki pisze, ki püpos, ki meg sánta, kancsal -
 Csermők szól hozzájuk ilyetén parancssal.

"Táborom szépei! gyönyörű vitézek!
 Kik előtt az ellen futamodni késebb,
 A kik ijestőnek jártok mig elül,
 Nektek adom ext itt szereteti jelül.

"Nektek adom ext itt" - s mutat Romhildára⁵⁾
 "Flüségteknek ez lesz mostan áros ára.
 Csörtőzötök rajta, de hagyom: úgy essék,
 Hogy körtetek szentül legyen a békesség."

"Hagyom: hajszála se görbüljön e nőnek."
 Fogadták, hogy: úgy lesz; fejükkel úgy tőnek,
 S mint ha holló, varjú gyül esett püdára:
 Rohan, valamennyi a szép Romhildára.

Arxukon a kéjnek örömtüze gyülad,
 Kérüket dolagra kísérti vak indulat;
 Ki hol éri, fogja, megragadják körbe,
 Szaporább az egyik: emelinti ölbe.

"Kegyelem, irgalom!" Romhilda esengett.
 "Könnyű szavára az avar nem enged;
 "Nincs közöm hozzá több, legyen a tiétek!"
 - Elfordultán Csermök ennyit szólt: - "Vigyétek!"

IV.

Torom Jüli, az egykor fényes, büszke,
 Régi dicsőségnek most csupán csak üszke;
 Avar kére bízva, nem maradt kövön kö,
 "Helyét se találja a későbbi öltő."

Tarjagos kígyóknak lön kedves tanyája,
 Sötét felhő olykor neherült reája,
 S mintha büntetésül, Romhilda bűnéért:
 Rácsapott menyköve... s más tájra csak úgy tért.

- Felettem a felhő hogyha elviharzott:
 A kelő nap pírja deríti az arxot;
 Enyhületes szellőn sebe hegged fájnak,
 Hajlott koronája újra égnek támad.

Kántóföldem rongált, kertem törött ékét,
 "Henyén de hagy nézem háxam düledékét!"
 Ugy bixtat, úgy serkent az a nap felettem,
 Nem késő! megkerül hangya munkán, tetten.

Romhildát ezen kéj ösztökélte egy nap;
 Töldig bár alasta, verte le a tegnapi:
 Tejét fölemelte, mint a fa, mely hajlott,
 De egyenes lesz, ha a vihar lezajlott.

Napja nappal: bossú; holdja ez lett éjjel;
 Nem törődik vele, bárhová vezével;
 Viszonaléni nem tud... szive nem is hagyá:
 Képxeli bossúja telten magát nagygyá.

Színből feje görnyed: - megtöröttnek lássák!
 Nem titkolja szeme sűrű könnyhullását;
 Csellet hisz magának kecsiteni utat,
 Slopva itt is, ott is csak kezére kutat.

Pótalan kengerét edes = ízetesse,
 Napjait a bossú teszi mind kedvessé,
 Szemét villogóvá, szivét forralóvá,
 Titkon életét is maga előtt jóvá....

Urnőül besülni avarok felejték,
 Nehéz munkán verte arxát is verejték,
 De ez a verejték olaj volt a tükre:
 Bossúja lángjait magasabbra üzte.

- A mi a hunnoknál a gyula, a főpap,
 Bokolabrás nével, avar mondja annak;
 Az avarnak ekkor Omor volt főpapja,
 - Fivőből fivő szállván, az volt már az apja.

- Ki az? ki szivére akként lásson törvényt,
 Hogy szivvel mindig kerülje az örvényt;
 Ki az? ki mondhatja: nem szeretek! nem, nem!
 Miért en-uramból rabzolgává lennem?!

Ki az? ki mondhatja mezők virágának:
 Kelyhet meg ne nyissa a nap sugarának!
 Kelyhet meg ne nyissa, illata ne szálljon,
 Mint fagyverte kőrő egymagára álljon....

Omor se mondhatta: nem szeretek! nem, nem!
 Miért en-uramból rabzolgává lennem?!
 Nekki is volt szive, mint a kárki másnak:
 Ma még nem szeret, és lángra gyúlad másnap.

Omor is rabja lett Romhilda szemének,
 Gyönyörű ajkának, csábos természetének,
 És hogy szolgál sorbul még az övé legyen.
 Terve, esele főtén Csermák elé meggyen.

Nagy-komolyan ilyen szóra nyílik szája.
 "Ha fényesebb olykor csillagok világa:
 "Zurós égi jelből - vetted észre sokszor -
 Olvasók s azután fejtegetem: hogy szől."

Három éjen által most is azon voltam:
 Semmi se' maradjon előttem titkoltan;
 Ami elővendő, tisztán láttam jelből;
 Népednek, magadnak ezt jósolom ebből:

Az avar nép elvesz, mint pára, lehellet,
 Elvesz minden hősi bátorsága mellett;
 Híve, neve elfogy az elfogyó holddal -
 Nevét ha tán xengi keső kőboxon dal..."

Csermőknek e szóra arca elborulván,
 Omor békéltette rövid idő' mulván:
 "Amde azt is láttam csillagokban írva:
 Egyedül tőled függ, hogy ne szálljon sírba."

Közöttünk egy nő van, mint a kígyó' eszes -
 Altala népeknek még urává leszes;
 Az avar nép sorsa az ő eszen fordul, -
 De kell, hogy előbb még fölemeld a porbul.

Te lökted a porba: - illik fölemelned!
 Új szerven e végből vele kötést tenned;
 Hogy a büszke Byzancez led csüszék terveden,
 Romhildái, igen! axé lesz az érdem..."

Selhallgatott itten, Csermőköt figyelvén,
 Kínél az ijedség erőt vesz az elmén,
 De csak egy kevéssé, pillanatra, s aztán
 Egy szólt, félelmének haragra változtán:

"Bolond vagytok-e én? vajon eszemő-e?
 Hogy magamat bízzam s népemet e nőre?
 Vigyázz, tovább-mondom-úgy fűrd e beszédet,
 Hogy haragom tüze ne borítson téged."

No lám, hát egy aprony legyen az ezentúl,
 Kinek pillantásán az avar megindul?!
 Poha, soha! mondom, bántana a szégyen;
 Axist Romhildáról említés se' legyen."

Es kezével inte Omornak, hogy: menjen!
 Fejét is emelte parancsolón, fennyen;
 Szemével huritá maga elől hátra;
 - Omor szólott végül szeme köré bátran:

"Te vagy az úr, úgy van! te vagy az úr márma,
De lehet, már holnap tör, az ellen járma....
Mit a csillag jósol, te akarod, ám lásd!
Csakis téged érhet a vád sulya, nem mást.

"Heráklusz császár!.. de én bolond dőre!
Napjaidat miért is rontanám előre?!
Javadat akartam s te megvertél — szóval."
Jót akartam és te nem fizetted jóval."

Igy szólván a sátrát elhagyá és mené.
Kive haragjától villog szeme fénye,
A vereség szivét földig lealásta,
De Csermökökkel szemközt nyelvet rabolásta.

"Romba dől hát tervem, melynek így örültem!
Fél-utón elbuktam máris kimerülten?
Szóimhoz csak emeltem s letegyem a kelyhet?
A sors szele hányjon tova, mint egy pelyhet?"

"Hatalom, szerelem semmivé legyen hát?
Ne is én intézem az avarok dolgát?
Csermök legyen az úr? Amor legyen semmi?
Soha, soha! nem, nem! nem így fog az lenni!"

Mig magában így fűzte a szót Amor:
Patorában Csermök fel-aló jár, komor;
Bántja, a mit hallott; jobban, mit nem hallott;
Fontolgatni kezdé, mit Amor javallott:

"Heráklusz császár!.. Amor ennyit mondott....
Lea a két szó bennem növeli a gondot;
Ki tudja! tán mégis! a mit nem is sejték....
Amor szava, lám no, fontolóba ejtett!"

Csillapulván később szive indulatja,
Amor után is küld, magához hivatja;
Bátorítja szóval, bátorítja szemmel;
Ellenkezni vele egy szavára sem mer.

Amor pedig ottan így ejti beszédit:
"Csillagok irása földi embert szédít....
De veheti hasznát, ha kutatja jobban,
S lába elé gáncsot nem lát minden okban.

"Heráklusz császár!.. hogy előről kezdjem —
Szemes seregével ellened áll lesben;
Barátsággal hozzád bár magát kendőzi,
Ellened a tervet mégis egyre forsi.

Romhildát a császár tartja rokonnak,
 És rokonságul haszon ránk is járul;
 A míg Heráklus feje gondban veszül:
 Romhildát hozzája mi elküldjük kímül.

Három fia addig tiszul itt lesz nálunk;
 Hogy visszajöhessen, módot is találunk.
 Mintha követ volna, kinek véleja tiszta,
 Ugy küldjük, úgy várjuk (szinből) ide vissza.

I hogy Romhilda szintén így tegyen kísértantag:
 "Hívad őt magadhoz, mondd, hogy: már megszántad!
 Mondd, hogy szabad járást engedsz neki extán,
 Remélnie engedd, hogy: még nőddé lesz tán...."

A többit meg bízd rám! Gondom leszen arra,
 Hogy reszketve nézzen Byzant az avarra....
 - Mit rólnak az éjjel a csillagok szólnak,
 Eljövök, megmondom kora reggel, holnap."

Csermök e beszédet megnyugvással vette,
 Abrándokba lelket ringatta felette;
 Nem hitte, hogy Omor rászedi, megcsalja,
 Nyájas képpel törbe veretni a karja.

Mint a stró gyermek, kit dajka diódelget,
 Lassankint elalszik xengő" dala mellett:
 Csermök is ~~nyugodt~~ ^{nyugodt} gyaniját, mely szívét kikerzde,
 Csakhamar altatta, egészen félkete.

Omor pedig menvén, magában így morgott:
 "No lám, Csermök mégis lengelé a horgot....
 Stranyos halacskaám! ne fixánkolj! így ni!
 Ne fixánkolj, mert majd gyöngé tested singli!"

I keret extán, összetömörítvén, monda:
 "No, most ugy-e itt vagy, Csermök, az markombas?
 Agyon szoríthatlak... meg is teszem én, meg!
 Hogy erőtlen volnék, ne higgy olyan vénnek...."

Az úr miért légy te tenger avar népen?!
 Mint te, kormányozni, ugy én tudnám épen;
 Nincs-e bennem is meg, mi a kánnak kellő?!
 Ph! ph! ugy elfujlak, mint pihét a szello...."

Romhildát én küldöm keleti udvarhoz;
 Izennem: jó szívvel legyen az avarhoz!
 Igésem, hogy soha ellene nem tennék,
 Ha Csermök helyett én, az avar kán lennék.

Romhildát akkoron venném feleségül -
 A császárnak s neki ezt ígérem végül;
 - Hatalom, szerelem így frigyesül egyggyé,
 Ki vagyok most kis pont, leszek aztán hegyggyé!

Heritem Csermöket császár hatalmába,
 Nagyratató fejét hadd tapodja lába!
 I ha már eltapodta - én leszek avar khán!
 Itt én szélem épül romba dőlt hatalmán."

Egyen gondolkodván, szivében már látja,
 Mint lesz Heráklins jó serev barátja,
 I már szivében ott áll az avarok élén,
 "Hadintéző" szökat okosan beszélőn....

Csermök pedig aznap nyugton alszik s békén;
 Mint a sas ha nyugszik felhők felett fészken.
 Maga alatt nézi a hömpölygő felhőt,
 - Gondtól menekülten így tesz vala Csermök.

V.

szabad lett Romhilda járása, kelése,
 Mert Omor szavára nincs ellenvetése;
 I kiket már nem látott egynehány nap óta;
 Három fiát ismét szivére karolta.

Szerelmét Omornak titkon adja díjúl;
 Kényelemben élte ezután nem híjjul;
 Csermök ajándékkal mindennap tetézi,
 Ugy mint megmentőjét ezután őt nézi.

Szívének Romhilda ekképen lön tetsző;
 - Nem sejté, hogy Omor vele egy tervet szö -
 Nyájas szóval szinből csak kézére járván,
 Romor szavát viggá így teszi az ármány.

Azután is többször Omor beszélt vele,
 Elmondván, hogy mit mond a csillagok jele....
 Csermöket nagy-bölesen így terí bolonddá:
 Szíve gondolatját visszajárol mondá.

És miként a tere szőtt: - egy korai reggel
Romhilda is úton már az üzenettel;
Üzenetét Omor titkon mondja neki -
Ne féljen! siessen! - még utána veti.

Tiait még egyszer mialatt öleli,
Szíve úgy elsorul, szeme könnyel teli;
Oket astán rendre megapolyja csókkal,
És búcsút vévén, szólott hozzájuk ily szókkal:

"Künn a tábor szélén, este felé holnap,
Ha az avarok már álomra hajolnak:
(Omor az iránt ma velem szót is váltott)
Magukra legelő lovakat taláttok.

Csakre pattantok s astán el keletre!
Omort hogyha Csermök vonná feleletre:
Magát sologban akkor tudatlannak,
És hogy nincs része benne, tessi magát annak.

Te kettő, nagyobbik, Rulf fiaim és Galdon,
Segítsetek - ha kell - kicsiny Grimoáldon!
Vondotok legyen rá, hogy a lóra üljön,
És veletek astán el is meneküljön."

Gyönyörű tájéktól, mely örömben ésszik,
Ha a lehungyó nap estenden búcsúzik.
Mintha fajna neki, hogy tőle megváljik.
Lassan szedi össze róla fény sugarit;

Romhilda is ekként három szép fiától,
Búcsúzik szívének három galambjától:
Elindul, visszatér... nem tud hova lenni....
Tiaitól búcsút alig is tud venni.

- Búbajos alkonyat! hinak, gyere hamar!
Töttödön pihenni hadd söljön az avar;
Alomba merüljön mind az igész tábor,
Hadd legyen az ifjak menekvise bátor.

Már a három ifjú tábor szélén kint jár,
Kettő, Rulf és Galdon, lóra kapna mindjárt;
Tom kicsiny Grimoáld nem ügyes a lóra,
Többször félsegítik, de lecsúszik róla.

Ezen elbűsülva szóla Rulf és Galdon:
"Taj, hogyan segítsünk kicsiny Grimoáldon?!
Itt hagyni nem hagyjuk szolgálantokra fűsve....
Lutóler az avar háromunkat úsve."

Pitt is hogyha hagyjuk: élve de hogy hagyjuk!
 Inkább egy esapással a halálnak adjuk:
 Edesebb a halál, mint a szolgál-járom....
 Kétten menekülünk még talán ez áron."

Imár szívének Gáldon emeli a lánusát (6)
 Grimwald könyörög: jaj, jaj! csak ne bántsaik!
 "Ne ölj meg!" úgy monda - "oh, ne ölj meg, bátyám!
 Még egyszer segíts fel s megülök a hátán!"

Ekkor őt még egyszer segítik a lóra (7)
 Jól megüli hátát, nem esik le róla;
 Veszik napkeletnek útjokat ügetve,
 Vissza olykor-olykor egy pillantást vetve.

Csermök ez időtájt, mert volt jó kedvében,
 Romhilda fiait kereszteti épen:
 Vigasztalni őket s nyugtatni akarta;
 Ez okon Romhilda sátra felé tartta.

Senki sincs ott, senki! - Kiinn lesznek bizonynyal!
 Vissza sátorukba térnek az alkonynyal....
 Csermök így magában gondolkodik, várván,
 It sátorok minden felé alá járván.

Kereseteti őket a táborban szerte,
 Pihenő harcosait miattuk fölverte;
 Gyanu is döfölni kerdi szívét astán:
 "Három madaramat hátha elszalasztam!"

Tú ha esett volna föveny köze, porba.
 Ennyi keresésen ki volna kotorva;
 De a három ifjat hasztalan kereszték,
 Hogy nem találják meg, s kolván az estét.

Csermök, mint a tigris, kölykét oroszlán,
 Ha kölykét hiába keresi a pusztán:
 Telső haragjában, dühösen kiáltta:
 "Meggörögték! utánuk! szerte lóhalálba!"

- Mára menekülök akkor messzejárna k.
 Pulf, im, szavát hallja a halálmadárnak -
 "Jaj, jaj! én úgy félek! hátunk megett már van!..."
 S fejeiket összebb dugják mindahárman.

"Düböngést én hallok!" szóla ekkor Gáldon,
 Grimwald: "It felhőt, ahon jön mi, látom!"
 Pulf is körbe szóla: "Ha utóler: végünk!
 Utat szegényeknek ki mutat majd nekünk?!"

Dübürgés im' hallik, de nem zivatartól -
 - Messze döng a tájék a lovas avartól;
 Rémesen egy felhő jön, de nem az égen -
 Flömpölyög az avar ^{az}útak mentében.

Tényét a hold épen teli képpel önti,
 Ezt az üldözö néj ujjongva köszönti;
 Nyomulnak előre, meg elmaradznak,
 És oszolva kettő egygyé sorakoznak.

Egy avar előbbre többinél nyomulván,
 Nyomukban is vágat rövid idő mulván;
 Messzire mögötte a többi maradnak,
 Unván üldözését germán ifiaknak.

A mint tud, nyomul, de lova, maga fáradt -
 Keze alig bírja már a kantárszarat;
 I Grimvöld lovának fejét megragadva,
 Térdben a magác lerogyik alatta.

Rulf és Söldon ekként megmenekülének
 Lotétén egy közel erdő sűrjének;
 Grimvöldöt hagyva fogolyul ijedten,
 - Szánják ugyan őt, de menekülnek ketten.

Az avar pediglen láncsáját emelven,
 Grimvöldöt már-már megsebesi mellen,
 De a szöke ifjú szelid arccal nézte,
 Egy szempillantáson talán megigézte.

Tejben úszó arccát, feje göndör ékét,
 Kék szemé tüxének esuda fenyeget 8.)
 - Láncsáját ledobván - bizonynyal megszánta.
 Nyájas szeretettel telik el iránta.

Nem bántaná szem közt, le nem szurná orvul.
 Grimvöld lovával most az avar fordul;
 Kantárszáron fogva, gyalog indul vissza,
 S gondolatban már az áldomást is issza.

14) Kincsét érő préda! Csermák megbesüli....
 Díj is kevés érte, nem lesz a nélkül....
 Hervegfiat fogni! visszavinni elve!....
 - Szive gondolatját igyen üti nyélbe. 9.)

15) Hegyken az avar ment; Grimvöld meg titkon
 Gyöngye kézzel lopva hüvelyből kardot von,
 Selke háborogván 10) fogta két kezére,
 S az avar fejére súlyos csapást méré. 11)

Gyöngé karok mérték, de egész erővel:
 Földre az avar most leborula föl; ^{12.)}
 Vere bár nem ömlött, ámde lenn hevervén,
 Kábulatnak éje vesz erőt az elmén.

Ninus, ki fölemelje, könnyüdjön rajta,
 Mert a többi vissza már az imént tartja:
 Nyakra = főre vágynak Csermök elé menni,
 Bár fél örömhírvél nála első lenni.

Grimvöld ez ejje, míg a hajnal tetszik,
 Bátyjai után már tova is menekszik. ^{13.)}
 - Kesőbb nagygyá nővén, híre, neve vele:
 Longobárd királyként hadakat vezérle.

VI.

Sátra előtt Csermök is az avar vének
 Megaxon az éjen tanácsot ülének,
 Störvény-látó észrel öntvén szava kárját,
 Grimvöldöt foglyul maguk elé várják.

Csermök elborulóan hamari kudarcán,
 Haraggal a szegyen váltakozik arczán,
 Türi tehetetlen, hogy megfeddik szemmel,
 Itt is, hogy ekként szól egy öregebb ember.

"A mi egyszer épült higgadt, nyugodt ézen,
 Sohase hittem, hogy egy hamar enyészzen;
 Romba dől, a mit nem megfontolás épít,
 Mert nincs, a mi összetartsa ereztékét.

Ta is a pusztóban, mely magára áll csak,
 Hamarább kidől, mert a villám csak vácsap;
 Ha csapna erdőre s egy fája kidőlne:
 Nem olyan nagy jaj-szót csinálnak belőle.

Te is, látom, Csermök! híven magad' magynak,
 Feledted, a kik most itt körötted vagynak,
 Szavunkat tanácsra be sem is kívántad,
 Bár mi tisztelettel voltunk is irántad.

"Fiabb a patak, de a folyó mélyebb....
 Fogadom a jó szót attól, a ki vénebb,
 Nagyra magát fujván, a ki gögös, dőre,
 Véttem észre: nem lát orránál előbbre...."

"Igy az öreg s vele több avar beszéle.
 Csermökököt bár sérté kemény szavak éle.
 Mint a pajkos gyermek, gonosz csinyen észre-
 Scotlan ült s magában szavak súlyát mérve.

Omor pedig felvén Csermök szeme fényét,
 Hátrul a sátorban rejti el személyét;
 De bár azt akarja, hogy őt meg ne lássa,
 Ott is megtalálja Csermök pillantása.

Mereven tekintí s szemmel áttalfürja,
 Haragos nyilait szívébe is szúrja;
 Nem szólt... de szemében boszu tüze égett,
 Tervet is magában rögtön szó a végett.

Grimwáld feől most hirt veszen aronban,
 S kitör, a mi égett eddig a lantomban,
 (Omor exalatt már sátorból kimenvén)
 Tlyen beszéd döngött Csermök khánnak nyelven:

"Omor, gonosz Omor, te tükeltél rossza,
 Szivembe magadat beloptad orozva;
 Szavadra hajlottam, mint gyöngé ág, szellőn -
 Hanem hiszen várj! a fixetés is eljön...."

Gyöngé voltam, gyöngé, könnyen hívó gyermek,
 S könnyen hívősegem, imé, hogyan ver meg!...
 Labam alatt észre most veszem a vermet,
 Mikor fene sókkal az öregek vernek....

Poharamba mérget bor helyett te töltél -
 Azt híven magadban: no, mindjár megötlél!
 Gyöngé volt a mérég: csak a gyomrom émélyg-
 Esküszöm Ármányra! még nem haltam én meg!

Számodra is hagytam alul a pohárba....
 Gondom is lenn arra, hogy ne veszen kárba....
 Felet te iszd meg s Romhilda a felet -
 Tét gonosz kígyónak eltaposom fejét...."

Dühösen így szólott, tajtékzóan ajka.
 Romhilda után most lovasokat hajta,
 Leigorú parancsol hagyja rájuk ottan:
 Elve kerüljön meg Romhilda s ne holtan!

- Szolgálaton élő szegény longobárdok!
 Több napot lehunyni ezután nem láttok,
 Hercegnőtök vetke, csalfa árulása,
 Nektek is a sirt, hajh! csakhamar megássá.

Mint ringó vetésbe ha vág kasza, sarló,
 S mi ezután marad, nem más, csak a tarló.
 Így a longobárdok, kik rabokul voltak,
 Csermök egy sávjára szanaszente hulltak.

Hajh! te is Romhilda, miért nem tudtál szállni?
 Mért nem tudtál mostan kis madárrá válni?
 Mint ha szimatolva a kutya vadra,
 Tvar üldözők is találtak utadra.

Másnap alkonyatkor hozták megkötözve;
 Töred az avar nép körülötte össze,
 Pökdösik, szibálják, kövel is dobálják,
 Körmeikkel szemét majd hogy ki nem vájják.

Tarogató's hírnök szava mostan zsendül,
 S rá kicsinye, nagyja nagy örömmre zsendül,
 Tarogató hangja mert nekik jelenti,
 Hogy halálos tornak készül mostan vendi.

Csermök pedig ekkor és az avar nének
 Ujonnán tanácsba fegyülekezének.
 Haragos szemének villámai szörvén,
 Romhildára törvényt Csermök lát ilyformán.

"Ki egyszer elcsúszik és kimarjul lába,
 Hogy meg ne gyógyítsa, nem lesz olyan kába,
 Tobbán is ezután, a hová lép, nezi,
 Mert a marjulásnak még fájdalmát érzi.

En is úgy elcsúsztam... hanem semmi bajmár!
 Így lettem nagyobbra ezes kiisi bajnál....
 Kerestem, találtam gyógyfűvet a sebre -
 Ne becsüljétek hát eddignél kisebbre!

Utamból a követ, nehogy megbotoljam,
 Felre lábbal tolni, van meg eszem olyan;
 Kettő volt utamban... ne legyen hát egy sem!
 Romhilda és Amor, mind a kettő vesessen!.."

Omor nevet hallván, lassú moraj támad:
Nem osztják - így tetszik - szavaita khánnak,
Bokobabrást ölni!... visszatetsző nékik,
Azt Omorért ók az avar khánt kerik.

Azde mint ha ölből szabadul szilajló:
"Hogy a nyereg törje, nem igen lesz hajló,
Csermök szíve akként tombol e beszédre....
"Ugy akarom! úgy lesz!" mondja nekik végre.

Az öregek e szón bár felkiudulának,
De alább szállt hangja szavuk morajának:
"Haragosan Csermök rájuk csak tekintett,
Segy szempillantáson xabolaxta mindet.

Már Szent-mexón¹⁴ akkor máglya állott kézen;
Csermök meg a többi utat arra veszen,
Rómhilda törötten, már halálra válvá,
Egy hangot sem szólott, fenn a máglyán állva.

"Im, kigyúl a máglya Csermök egy szavára.
- Semmitse mutass meg, képxelet sugára!
Rómhilda kinjait szemeim ne lassák,
"Tüleim ne hallják végső" sokajtasát!..."

Csermök parancsából máglya mellett állván,
Omor merevülden néz vala, mint bálvány;
"Hullámason vére fel a fejnek törvén,
Esze előtt - érzi - megnyilott az örvény.

Csermök nem akarta kézzel megöletni,
(Ne legyen a népnek, mit szemére vetni)
Azde titkon mérget öntött itálába -
Ettől nehezült most Omor esze, lába.

Fösszerogyik aztán... Ekkor Csermök szóla:
"Strulásra hajló példát vegyen róla!
Hogy arra, ki rám lö, nyila vissza pattan,
Ime, Rómhildával példáját is adtam.

Csalax afzony könyve, rá is sed mosolylyal,
Es hajolván, bánik veled mint fogolylyal;
"Ekkor veszed észre, hogy nyakadon örvé,
Mikor már hatalmad régen meg van törve..."

- Az avar nép némán állott körülötte.
Lassan a vidéket az éj szárnya fődte,
Egyet-egyet lobban meg a máglya néha -
Az is összedől, és aztán minden néma....

Segyreték.

1.) "Florum rex, id est Chaganus, dum circa muros armatus cum magno equitatu perambularet, ut qua ex parte urbem facilius expugnare posset, inquireret..." Paulus Diaconus IV. könyv 38. fejt.

2.) "Hunc Romhilda de muris prospiciens, cum cerneret eum juvenili aetate florentem, meretricia nefaria, concupivit..." Ugyanó u. o.

3.) "Illa vero nihil morata, portas Turojulensis castris aperuit..." Ugyanó u. o.

4.) "Ingressi vero Avars, urbem flammis concremantes..." Ugyanó u. o.

5.) "Rex Avarum propter jusjurandum, sicut ei spoponderat, nocte una quasi in matrimonio habuit; novissime vero duodecim Avaribus tradidit." Ugyanó u. o.

6.) "Cum igitur, ut eum percuteret, lanceam elevarisset, puer lacrymans exclamavit dicens: Noli me pungere, quia possum me tenere." Ugyanó u. o.

7.) "Qui, injecta manu, eum per brachium apprehendens super nudum equi dorsum posuit, eundemque, ut se contineret hortatus est... Puer vero frenum equi arripens..." * Paulus Diaconus IV. könyv 38. fejt.

8.) "Erat ipse puerulus eleganti forma, micantibus oculis, lacteo crine perfusus." Ugyanó u.o.

9.) "Cumque eum, ad castra revertens, apprehenso ejusdem equi freno reduceret, deque tam nobili praeda exultaret..." Ugyanó u.o.

10.) "Ingentes animos angusto in pectore versans." Ugyanó u.o.

11.) "Cum se captivum trahi doleret, ense, qualem in illa aetate habere poterat, vagina exemit, seque trahentem starentem, quantum annisu valuit, capitis in vertice percussit." Ugyanó u.o.

12.) "Moxque ad cerebrum ictus perveniens, hostis ab equo dejectus est." Ugyanó u.o.

13.) "Puer vero Grimwaldus, verso equo, fugam laetabundus arripens..." Ugyanó u.o.

14.) "Qui eum... ad Campum, quem Sacrum nominant, pervenissent..." Ugyanó u.o.